

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเติบโตของเมืองที่มีขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็กก็ตาม ปริมาณมูลฝอยจะมีความแตกต่างกันไปตามแหล่งกำเนิด เช่น มูลฝอยจากบ้านเรือน ส่วนใหญ่จะเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการเตรียมการปรุง และการบริโภค รวมทั้งเศษกระดาษ พลาสติกและสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว มูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรมก็มีลักษณะต่างๆ แปรเปลี่ยนตามประเภทอุตสาหกรรมนั้นๆ มูลฝอยที่ถูกทิ้งอยู่ตามถนน แม่น้ำ ลำคลอง หรือที่สาธารณะต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นใบไม้ เศษกระดาษ กุ้งพลาสติก เศษดิน เป็นต้น ซึ่งมูลฝอยที่เกิดขึ้นเหล่านี้หากปล่อยปละละเลย ไม่ดำเนินการเก็บรวบรวม นำไปกำจัดอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากจะทำให้ชุมชนขาดความสะอาด ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่น่ารังเกียจแล้ว ยังทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาย เช่น การปนเปื้อนของแหล่งน้ำ อากาศ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์ แมลง เชื้อโรค และมีการแพร่กระจายตัวของเชื้อโรค ตลอดจนก่อให้เกิดความรำคาญต่างๆ จากกลิ่นและฝุ่น ตลอดจนเป็นต้นเหตุของอัคคีภัยอีกด้วย (ประสาน ตั้งสิกบุตร, 2542)

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 (2540) กล่าวว่า “มูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น เกิดจากประชากรที่อยู่ในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดปริมาณมูลฝอยมากบ้างน้อยบ้าง แปรผันไปตามกิจกรรมที่ปฏิบัติในแต่ละวัน จำนวนประชากรที่อยู่ในชุมชนใดที่มีจำนวนประชากรมาก มีความแออัดสูง ปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นก็จะมากขึ้นตามไปด้วย” และปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นจะหาได้จากข้อมูลการบันทึกข้อมูลสถิติของปริมาณมูลฝอยที่เก็บรวบรวมได้จากชุมชนเป็นส่วนร่วม เป็นรายวันหารด้วยจำนวนประชากรผู้ก่อเกิดมูลฝอยในชุมชนนั้น ได้ค่าเฉลี่ยของมูลฝอยที่เกิดขึ้นจริงในรูปของปริมาณมูลฝอยเป็นปริมาณหรือน้ำหนักมูลฝอยต่อคนต่อวัน ซึ่งหากมีการจดบันทึกที่สมบูรณ์ติดต่อกันเป็นระยะเวลาานพอเพียง ค่าเฉลี่ยที่ได้จะถูกต้องความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น อัตราการเพิ่มของอัตราการผลิตมูลฝอยจากการคาดการณ์พบว่า จากการศึกษาอัตราการเพิ่มขึ้นของมูลฝอย จำเป็นต้องมีการสำรวจแนวโน้ม หรือการเปลี่ยนแปลงปริมาณมูลฝอย โดยการทำการบันทึกปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นเป็นเดือน แล้วนำมารวมกันหาปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นในแต่ละปี จากนั้นหาอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจึงจะสามารถช่วยในการประเมินอัตราการเพิ่มของมูลฝอยที่เกิดขึ้นจริงๆ ได้ อาจใช้การคาดการณ์อัตราการเพิ่มขึ้นของมูลฝอยโดยอาศัยผลการศึกษา JICA ที่พบว่า อัตราการเกิดมูลฝอยจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.3 ต่อปี เมื่อภาวะความเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10 ต่อปี แต่ถ้าภาวะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นน้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปี อัตราการเกิดมูลฝอยจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.5 ต่อปี

นอกจากปริมาณมูลฝอยที่เพิ่มแล้ว การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรที่ร่อยหรอ เกิดความเสื่อมโทรมในทรัพยากรธรรมชาติและยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และสภาพแวดล้อมต่างๆ อีกด้วย เสดียร รุจิรวนิช (2543) กล่าวไว้ว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นยังมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย กิจกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภค ซึ่งทำให้มีของเหลือใช้ที่ไม่ต้องการ สิ่งเหล่านี้จะถูกทิ้งไปในรูปของมูลฝอย

ปัญหามูลฝอยที่เกิดขึ้น หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องพยายามหามาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสถานการณ์ของปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ แต่ที่ผ่านมามีปรากฏว่าไม่สามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสาเหตุจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง การมีผลผลิตทางเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดค่านิยมในการบริโภคที่สูงขึ้น ส่งผลให้ปริมาณมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ประสิทธิภาพในการจัดการมูลฝอยเหล่านี้ไม่ได้เพิ่มขึ้นสัมพันธ์กับปัญหามูลฝอยที่เกิดขึ้นด้วย กล่าวคือ วิธีการและสถานที่ในการกำจัดมูลฝอยส่วนใหญ่ยังไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ประสิทธิภาพของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการขนมูลฝอยที่เกิดขึ้น กล่าวคือ วิธีการและสถานที่ในการกำจัดมูลฝอยส่วนใหญ่ยังไม่ถูกสุขาภิบาล ประสิทธิภาพของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเก็บขนมูลฝอยยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ประกอบกับความตระหนักและจิตสำนึกในการทิ้งมูลฝอยของประชาชนไม่เป็นที่น่าพอใจ ประชาชนส่วนไม่เห็นความสำคัญของการเกิดปัญหา คิดว่าเป็นหน้าที่ของราชการเพียงฝ่ายเดียวในการจัดการมูลฝอยทั้งหมด การขาดความร่วมมือจากประชาชนหรือหน่วยงานต่างๆ ของท้องถิ่นในการพัฒนาหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการมูลฝอยต้องตามแก้ไขปัญหายุ่งตลอดเวลาและไม่หมดสิ้น

จากการสัมภาษณ์นางอุบล ยะไวทย์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2548 ได้กล่าวว่า “ชุมชนตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ในอดีตไม่มีการกำจัดมูลฝอยที่ถูกสุขาภิบาล การกำจัดมูลฝอยของครัวเรือนมี 4 ลักษณะ คือ 1) ขุดหลุมฝังกลบ 2) เผา 3) นำมูลฝอยไปทิ้งไว้ในที่กว้างว่างเปล่า 4) นำมูลฝอยทิ้งใส่ถุงดำหรือถุงพลาสติก แล้วจ้างให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการนำไปทิ้ง ต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ได้มองเห็นสภาพปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชน ส่งให้มีจำนวนมูลฝอยเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ก่อให้ชุมชนตำบลคอนแก้วประสบปัญหามูลฝอยล้น ไม่มีสถานที่ทิ้งมูลฝอย และไม่มีการจัดการในการกำจัดมูลฝอย จึงร่วมกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมเขตที่ 10 (ปัจจุบันคือ สำนักงาน

สิ่งแวดล้อมเขตที่ 1) จัดทำโครงการสร้างจิตสำนึกกำจัดมูลฝอย และร่วมกับ สมาคมวิถีทางเลือก เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Alternative Development Association : SADA) จัดตั้งโครงการ อบต. รักถิ่น รักษ์พลังงาน (เพื่อลดมูลฝอย ประหยัดพลังงาน) โดยมี สมาชิก อบต. แกนนำชุมชน และอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม เป็นกลไกหลักที่สำคัญในการดำเนินงานโครงการ

จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ ประสบการณ์และบทเรียน โครงการ อบต. รักถิ่น รักษ์พลังงาน กรณี : ศึกษามูลฝอยทองคำ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า ภายหลังจากจัดตั้งโครงการแล้ว ทุกชุมชนมีการจัดการมูลฝอยและมีกองทุนมูลฝอยเป็นของตนเอง มีปริมาณมูลฝอยที่เป็นถึงพลาสติกลดลง มีการนำมูลฝอยที่ย่อยสลายได้มาทำปุ๋ยน้ำใช้ในโครงการบ้านนาอยู่ เชิดชูคุณธรรม มูลฝอยจากมูลสัตว์เป็นทั้งมูลฝอยและมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนนำไปทำแก๊สชีวภาพ สร้างการทำงานในลักษณะประชาคมที่ไม่แยกส่วนระหว่างสมาชิก อบต. กับแกนนำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ วิทยากรชุมชนมีทักษะในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมโครงการหมู่บ้านมูลฝอยทองคำให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกครัวเรือน มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องในระดับชุมชนและระดับตำบลและมีการทำงานเป็นทีมร่วมกันอย่างเข้มแข็ง

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมูลฝอยชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยหรือสาเหตุใดที่เกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการจัดการมูลฝอยชุมชนตำบลดอนแก้ว โดยทำการศึกษาการจัดการมูลฝอยของครัวเรือนในชุมชน เพื่อศึกษาการจัดการมูลฝอยของชุมชน ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล และเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชน ได้แก่ อายุ เพศ ระดับ การศึกษา รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รวมถึงอาชีพ ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน ความสนใจในการจัดการมูลฝอย การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยในชุมชน การรณรงค์ในการจัดการมูลฝอยชุมชน และรายได้จากการจัดการมูลฝอย เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการมูลฝอยในพื้นที่ศึกษา และขยายผลไปสู่ตำบลอื่นๆ ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. การจัดการมูลฝอยของชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมูลฝอยของชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.3 สมมติฐานในการศึกษา

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้ของครอบครัว เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมูลฝอยชุมชนตำบลคอนแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน ความสนใจในการจัดการมูลฝอย การรณรงค์ในการจัดการมูลฝอยชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยในชุมชน การรวมกลุ่ม ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมูลฝอยชุมชนตำบลคอนแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1. **ขอบเขตด้านพื้นที่** การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาในพื้นที่ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ

2.1 บริบทชุมชนตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

2.2 การจัดการมูลฝอยของชุมชนตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการจัดการมูลฝอยของประชาชนในชุมชน

2.3 ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการมูลฝอยชุมชนตำบลคอนแก้ว ได้แก่ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้ของครอบครัว และปัจจัยอื่นๆ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน ความสนใจต่อปัญหามูลฝอยของประชาชน การรณรงค์เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน การรวมกลุ่ม ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.5 นิยามศัพท์

มูลฝอย หมายถึง ของเหลือทิ้ง เช่น เศษอาหาร เศษพืชผักผลไม้ที่เหลือจากการปรุง การบริโภค และบรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว เป็นของแข็งหรือน้ำปนเปื้อน รวมถึง ถัง ซากพืช ซากสัตว์ ฝุ่นละออง และเศษวัสดุที่ทิ้งแล้วจากบ้านเรือน ที่พักอาศัย สถานที่ต่างๆ สถานที่สาธารณะ ตลาด โรงงานอุตสาหกรรม โรงเรียน

การจัดการมูลฝอย หมายถึง การคัดแยกมูลฝอย การรวบรวมมูลฝอย การนำส่งมูลฝอย และการกำจัดมูลฝอยของชุมชน

วิธีการจัดการมูลฝอยของชุมชนตำบลดอนแก้ว หมายถึง ลักษณะในการทิ้ง การเก็บขน การคัดแยก ไปจนถึงการกำจัดมูลฝอยของประชาชนในพื้นที่ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่

ความสนใจ หมายถึง ความใส่ใจ หรือการติดตามเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน และสนับสนุนในการจัดการมูลฝอยของชุมชนตำบลดอนแก้ว

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ในด้านความคิดริเริ่ม วางแผน วางโครงการจัดการมูลฝอย ด้านการดำเนินโครงการจัดการมูลฝอยชุมชน ด้านการได้รับประโยชน์จากการจัดการมูลฝอย และด้านการติดตามประเมินผลด้านการจัดการมูลฝอยชุมชน

การรับรู้ข่าวสาร หมายถึง วิธีการและความถี่ของการรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชนจากแหล่งต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าวของชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ อบต. เพื่อนบ้าน เป็นต้น